

TAMPEREEN HIIPPAKUNNAN PIISPA

MATTI REPO

OVIEI EDESSÄ

**JOHDANTOPUHEENVUORO KIRKKOHERROJEN JA HALLINTOJOHTAJIEN KOKOUKSESSA
HATTULASSA 23.11.2021**

Hyvät työtoverit hiippakunnan seurakunnissa, ovien edessä tulevaisuuteen tähyilevät. Kokonaiskirkon strategia vuoteen 2026 sai mieleen jäävän ja moneen suuntaan avautuvan nimen. Sitä laadittaessa ajateltiin niin kirkon omaa identiteettiä ja käsitystä omasta olemuksestaan sekä tehtävästään kuin monia tulevaisuudenkuvia ja laajoja kehityslinjoja. Strategian lähtökohtana on käsitys kirkosta lähetettyä, Kristuksen omaan missioon osallistuvana yhteisönä. Kirkon olemukseen kuuluu missionaalisuus, kirkko ei siis ole itse oma päämääränsä ikään kuin jonkinlaisena maanpäällisenä valtakuntana, joka pyrkii varmistamaan oman olemassaolonsa ja hyvinvointinsa sekä poliittisen, yhteiskunnallisen tai kulttuurisen vaikutusvaltansa – taloudellista vaikutusvaltaahan sillä on vaikea osoittaa olleen pitkiin aikoihin, vaikka noita muita sillä ilmeisesti jossain mielessä edelleen on. Kirkolla on tehtävä Kristuksen lähettämänä, hänen valtakuntansa todistajana sanoin ja teoin.

MERKKI, VÄLIKAPPALE JA ESIMAKU

Kristuksen evankeliumi on kokonaisvaltainen ja kulloisessakin kontekstissa oikean kielen ja oikeat tehtävät löytävä. Siinä yhdistyvät aina niin vapauttava sanoma syntien anteeksiantamuksesta kuin sosiaalinen ihmisten elämän olosuhteiden parantaminen sekä heidän auttamisensa ja heidän puolestaan toimiminen. Siksi kirkolla on viime vuosikymmenien ekumeenisen kielenkäytön sanoja lainatakseen kutsumus olla Jumalan valtakunnan tulemisen merkki, sen tulemisen välikappale ja myös tuon valtakunnan esimakua. Tämä kolmikko on esimerkiksi Porvoon yhteisessä julkilausumassa, ja sen on siis meidänkin kirkolliskokouksemme hyväksynyt.

Ensinnäkin kirkon tehtävänä on olla merkki siitä, että Jumalan valtakunta on tulossa, eli pitää esillä Jumalan tahtoa, julistaa evankeliumia sekä noudattaa itse niitä arvoja, jotka läpäisevät Jumalan valtakuntaa, totuus ja rakkaus, oikeudenmukaisuus ja armollisuus. Kovin vajavaisesti se ehkä tässä onnistuu, mutta sen tehtävänä merkinä onkin osoittaa itsensä ulkopuolelle, Jumalan valtakuntaan, jossa nämä toteutuvat täytenä. Toiseksi kirkon kutsumuksena on olla Jumalan valtakunnan tulemisen välikappale: sen julistama evankeliumi saa aikaan muutosta, joka noudattaa Jumalan valtakunnan arvoja. Jeesus julisti valtakunnan tulleen lähelle ja kehotti sen mukaiseen parannukseen ja uskoon. Hän antoi opetuslapsilleen tehtäväksi mennä ihmisten luo, heidän koteihinsa, syödä heidän kanssaan samassa pöydässä, parantaa heidän sairaansa, voittaa pahojen henkien valta ja laittaa ihmisten luona liikkeelle sellainen prosessi, jossa Jumalan valtakunnan esiin murtautuminen tässä langenneessa maailmassa alkaa tulla ilmi. Kolmanneksi kirkossa onkin tarkoitus saada ihmisten kokea jo esimakua siitä, millaista on, kun Jumalan valtakunta koittaa. Saada siis tuntee tulevansa rakastetuksi, oikeudenmukaisesti kohdelluksi, virheistään ja synneistään anteeksi annetuksi ja yhteyden muiden kanssa otetuksi.

Ovet auki -strategia nousee viime vuosikymmenten ekumeenisen ja missiologisen teologian pohjalta. Se ottaa huomioon muuttuvan maailman, 2020-luvun megatrendit ja asettelee tavoitteita niin

ilmastonmuutoksen, digitalisaation, demografisen kehityksen kuin tuloerojen kasvamisen ja politiikan kentän polarisoitumisen valossa. Se ottaa vakavasti länsimaisen uskonnollisuuden muutostrendit, kirkon jäsenyyteen sitoutumisen heikkenemisen samoin kuin osallistumisen vähenemisen ja kristillisten perinteiden katkeamisen etenkin monien nuorten aikuisten kohdalla. Varsinkin nuorten naisten uskonnollisuuden muutos on 2020-luvulle tultaessa havahduttanut tutkijoita. Perinteisesti juuri naiset ovat olleet aktiivisempia osallistujia seurakunnissa ja heidän panoksensa uskonnon välittämisessä tuleville polville perheissä on ollut avainasemassa esimerkiksi iltarukouksen opettamisessa tai lasten kerhoon, pyhäkouluun tai kirkkoon tuojina. Nyt nimenomaan monet nuoret naiset kyseenalaistavat niin kirkon kuin koko kristillisen uskon merkityksen. Heidän verkostojensa kansainvälisiä aatehistoriallisia virtauksia vasten peilattuna näyttäytyvät kristilliset kirkot vanhanaikaisina, patriarkaalaisina, jäykkinä ja valtaan takertuvina. Kriittiset huomiot kohdistuvat esimerkiksi kirkossa ylläpidettyihin sukupuolirooleihin, sen edustamaan seksuaalietiikkaan, sen mukanaan kantamaan kolonialistiseen perintöön tai sen hitaaseen ja heikkoon osallistumiseen ilmastonmuutoksen torjuntaan.

Kaikki tämä tuo haasteita kirkolle. Sen edessä on monia ovia, joiden takana olevaa maisemaa ei kunnolla tunneta eikä ainakaan hallita. Ovista näkyy toisenlainen maailma, jossa totutut rakenteet ja toimintamuodot palvelevat historian voimalla enää vain osittain.

MITÄ OLEMME JA MITÄ TARKOITUSTA VARTEN?

Piispantarkastuksia toimittaessani olen yrittänyt käynnistellä keskustelua siitä näkökulmasta, että jokaisella seurakunnalla on kaksi peruskysymystä. Niitä joka seurakunnan on jossain muodossa hyvä kysellä itseltään. Ensinnäkin, mitä me olemme? Toiseksi, mitä tarkoitusta varten me olemme? Nämä kysymykset tietysti kietoutuvat toisiinsa. Edellinen kysymys läpäisee myös toista. Jos olemme Kristuksen kirkko, mitä se merkitsee tällä paikkakunnalla? Miten meidän toimiamme, valintojamme, suunnitelmiamme, viikko-ohjelmiamme tai säännöllistä jumalanpalveluselämäämme läpäisee se, että olemme Kristuksen kirkko, jolla on tehtävänä osallistua Jumalan valtakunnan tulemiseen? Miten se vaikuttaa siinä, mitä me arvostamme, minkä varaan me tulevaisuutemme rakennamme?

Nämä ovat ehkä teologeille sopivia kysymyksiä. Ainakin niihin voi olla teologin helppo vastata joillain teologisilla lauseilla tai hyvillä periaatteilla. Mutta kun niitä ryhdytään kääntämään tekojen, suunnitelmien, strategioiden tai taloudellisten panostusten kielelle, tullaan isojen kysymysten äärelle.

Seurakunnissa yleensä ymmärretään hyvin, että lähivuosina joudutaan taloudellisista syistä edelleen karsimaan kiinteistöjen omistusta sekä vähentämään työvoimaa. Monin paikoin kokemus on, että se on jo tehty, löysät on jo vedetty pois. Jos vielä joudutaan vähentämään, kaikkea sitä, mitä nyt tehdään, ei enää voi tehdä. Ehkä asia onkin juuri niin. Kaikkea sitä, mitä nyt tehdään, ei voida pitkään jatkaa, ei ainakaan siinä laajuudessa, jossa sitä on tehty. Hyvinä talouskasvun aikoina aina vuosituhannen vaihteeseen asti on seurakuntien toimintaa kyetty laajentamaan vakaiden resurssien mukaan. Nyt on jo parin vuosikymmenen ajan harjoitettu vähennyksiä. Se kaikki vaikuttaa siihen, millaisena me käytännössä pidämme olemistamme ja tehtäväämme. Meillä voi olla hyviä, syvällisiä ja rohkeitakin visioita siitä, mitä tahdomme olla, mutta käytännössä niiden tavoittelu on kovin vaikeaa. Sanotaanhan, että käytäntö syö strategian aamupalaksi. On totta, että strategiatkin ovat usein liian idealistisia visioita omista päämääristä eivätkä ne sisällä suuntaviivoja, mitä pitäisi seurata eivätkä auta asettamaan painotuksia silloin, kun resurssit pienenevät. Mistään hyvästä ei tahdottaisi luopua, on tuo hyvä sitten toimintamuoto, toimitila tai henkilöresurssi.

Kirkolla ovat kuitenkin aina selvät perustehtävät, ne, jotka sille kirkkolaki ja kirkkojärjestys kirkon tunnustuksen mukaisesti määräävät. Jokainen seurakunta viettää jumalanpalvelusta, jokainen seurakunta jakaa sakramenteja, toimittaa kirkollisia toimituksia, pitää huolta sielunhoidosta, kristillisestä kasvatuksesta, diakoniasta ja lähetyksestä. Jäikö jotain mainitsematta? Loppujen lopuksi kaikki se, mitä seurakunnissa tehdään, on jollain lailla näiden perustehtävien toteuttamista.

Oikeastaan niihin kutoutuvat myös ne kuusi ovenavausta, joista kokonaiskirkon strategia puhuu: ovet auki ulospäin Kristuksesta todistavalle ja diakoniselle missiolle; ovet auki kirkkoon ja kasvuun eli monimuotoiseen hengelliseen elämään uudistuvissa kirkkotiloissa; ovet auki kaikille eli ihmisarvon puolustamiseen sekä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseen; ovet auki yhteiselle työlle ja kumppanuuksille eli toimintaan niin oman kunnan kuin naapuriseurakuntien sekä monien vapaaehtoisten ynnä erilaisten järjestöjen kanssa; ovet auki uusille mahdollisuuksille eli kirkon työtä edistävien kokeilujen tukemiselle kuten korona-aikana tehtiin digitaalisten välineiden pikaisessa käyttöönotossa; ja ovet auki tulevaisuuteen eli katseen kääntämistä oman seurakunnan asioista globaaliin todellisuuteen, maapallon ekologiseen tilaan havahtumiseen sekä kristinuskon kansainväliseen ja ekumeeniseen kehitykseen.

Avautuvien ovien kohdalta tahdon tänään nostaa kaksi teemaa. Kumpikin niistä liittyy seurakunnan yhteistyöhön muiden kanssa; olkoot ne siis strategian kohdasta 4, Ovet auki yhteiselle työlle ja kumppanuuksille.

HYVINVOINTIALUEET JA KUNTIEN MUUTOS

Ensi tammikuussa käydään Suomessa aluevaalit, ensimmäiset laatuaan. Aluevaltuustojen tehtävänä tulee olemaan päätöksenteko niissä hyvinvointialueissa, jotka käynnistävät toimintansa vuoden kuluttua. Näihin vaaleihin ovat poliittiset puolueet pikkuhiljaa julkaisseet ehdokaslistojaan. Kenties niillä näkyy paljon ennestään tuttuja nimiä, sellaisia henkilöitä, joita te tunnette jo kukin oman paikkakuntanne yhteiskunnallisesta elämästä. Mukana on varmasti myös seurakuntien hallinnosta tuttuja nimiä. Mutta noin vuoden kuluttua tästä, ensi marraskuun 20. päivänä, käydään myös seurakuntavaalit. Uudet kirkkovaltuustot ja seurakuntaneuvostot aloittavat toimintansa samana päivänä kuin aluevaltuustot. Millaisia haasteita on edessä hyvinvointialueilla, kunnilla ja seurakunnilla? Emme vielä näe kaikkea, mahtaneeko kukaan vielä sitä tietää. Mutta on selvää, että hyvinvointialueet muuttavat jokaisen kunnan tehtäviä, taloutta ja tarkoitusta.

Kunnille jää joitakin tehtäviä, mukaan lukien elinvoiman edistäminen. Mitä sillä tarkoitettaneenkin, se tarjonnee seurakunnalle mahdollisuuksia kehittää uudenlaista yhteistyötä kunnan tai kaupungin kanssa. Jos hyvinvointialueet ottavatkin terveydenhoidon ja sosiaalihuollon asiat hoitaakseen, ja seurakunnat saattavat uusia joitain tähän liittyviä vanhoja yhteistyösopimuksiaan niiden kanssa, kuten sairaalasielunhoito tai perheneuvonta, voidaan nähdä, että kunta ja seurakunta voivat yhä toimia ihmisten hyvinvoinnin hyväksi jollain muulla tavoin. Seurakunta on yleensä avainasemassa ihmisten yhteisöllisyyden tukemisessa, tai sen kokemuksen vahvistamisessa, että kuulutaan jonnekin. Seurakunta on tavallisesti kuntaa vanhempi, sillä on pitkä historia vaikkapa keskiajalta asti. Sen jatkuvuuden ja paikallisuuden merkinä on yleensä vanha kirkkorakennus sekä hautausmaa, joka kirjaimellisesti liittää ihmisiä sukupolvien ketjuun. Kirkko on tavallisesti paikkakunnan merkittävin rakennus niin historiallisuutensa kuin monumentaalisuutensa tähden. Paikkakuntalaiset tunnistavat oman kirkkonsa ja rakastavat sitä, vaikka eivät sen ovea usein avaisi. Miten seurakunta voisi yhdessä kunnan kanssa vahvistaa ihmisten kokemusta kuulumisesta jonnekin, niin paikkakunnalle kuin toistensa yhteyteen sekä edeltävien ja tulevien polvien kanssa samaan joukkoon? Yhteistyön kehittämiseen saavat vuoden päästä valittavat uudet kirkkovaltuutetut katsella nyt uusin silmin ja avoimin mielin.

Kuntia kohtaavaan muutokseen liittyy muutakin. Kun kuntien budjetista noin puolet siirtyy hyvinvointialueelle, ja kunnallisverosta jää nykyiseen nähden vain murusia oman paikkakunnan kehittämiseen, saattaa edessä muutaman vuoden sisään olla useita kuntaliitoksia. Suomessa on monia paikkakuntia, joilla syntyy vähemmän kuin 10 lasta vuodessa, ja myös väkiriikkailta alueilla on edessä säästötarpeita. Erilaiset laskelmat yrittävät arvioida voittajia ja häviäjiä, mutta saattaa olla, että seurakunnalta menee kunta alta. Kuntaliitokset merkitsevät meidän kirkollisessa järjestyksessämme myös seurakuntaliitoksia. Sellaiseen on ehkä joillain paikkakunnilla ensi vuonna valittavien luottamushenkilöiden hyvä varautua. Kumpaakaan ensi vuonna käytävää vaalia ei loppujen lopuksi ole tärkeää käydä sellaisella vanhalla johtoajatuksella, että ”meidän kulmillamme ei saa mikään muuttua”.

Edessä on historiallinen kuntien rakennemuutos, jonka tulee kutsua myös seurakuntia olemaan avoimia muutokselle.

UUSI PAROKIAALISUUS

Tähän liittyy mainitsemani toinen teema, jonka nostan ajateltavaksi. Kirkkomme rakennetta kutsutaan parokiaaliseksi. Sillä tarkoitetaan, että kukin seurakunta toimii oman kuntansa rajojen sisäpuolella, niillä on oma maantieteellisesti rajattu alue, ja että kussakin seurakunnassa kirkon jäsen on oman alueensa seurakunnan jäsen. Siinä seurakunnassa jäsenellä on vaalikelpoisuus ja äänioikeus, ja siihen hänellä on myös velvollisuus maksaa kirkollisveronsa sen veroprosentin mukaan. Ihminen voi toki osallistua minkä seurakunnan toimintaan hän vain tahtoo ja mihin hän pääsee kulkemaan, mutta nämä oikeudet ja velvollisuudet ovat hänelle kirkon lainsäädännössä määrättyt. Tätä parokiaalijärjestelmää on useaan otteeseen pyritty kirkolliskokouksessa erilaisin aloittein hieman väljentämään, esimerkiksi niin, että seurakuntayhtymässä voisi muuttaa toisen seurakunnan alueelle ja silti säilyttää edustajanpaikkansa tai vaalikelpoisuutensa entisessä kotiseurakunnassa. Muutokset eivät kuitenkaan ole menneet läpi, sillä niihin on liittynyt sekä hallinnollisia että taloudellisia ongelmia. Niiden on nähty myös johtavat samanmielisten ja samankaltaisten seurakuntien syntyyn; ihminen hakeutuisi niiden joukkoon, jotka ovat sosioekonomiselta statukseltaan hänen itsensä kaltaisia, tai hän poimisi itselleen seurakunnan, jossa on häntä eniten miellyttävä Jumalanpalvelus tai pappi. Kristuksen kirkko on kuitenkin enemmän erilaisten kuin samanlaisten joukko; se on ruumis, jossa jäsenet oppivat tunnustamaan toisensa arvon ja välttämättömyyden.

Parokiaalisuutta ei kuitenkaan tarvitsisi tulkita liian ahtaasti samaistumisena juuri omaan kuntaan. Sana *parokia* on alun perin kreikkaa ja tarkoittaa niitä taloja, joiden naapurissa ollaan, oikeastaan siis niitä lähikortteleita, joissa asutaan. Samaa sanaa käytetään edelleen niin italian kuin espanjan kielessä, ranskassakin se tunnetaan muodossa *paroisse* ja englannissa *parish*. Mutta Raamatussa tällä sanalla on hieman toinen sävy. Sitä käytetään kuvaamaan Jumalan kansan vierautta omasta ympäristöstään. Se ei oikeastaan tarkoita siellä samaistumista niihin taloihin, joissa asutaan. Se on pikemminkin kuvaus väliaikaisesta oleskelusta ilman kansalaisoikeuksia. Niin Vanhassa kuin Uudessa testamentissa Jumalan kansa esiintyy vieraana; juutalaiskansan ensin orjuudessa Egyptissä ja sitten pakkosiirtolaisuudessa Babyioniassa, ja sen esikuvan tavoin myös Kristuksen omat ovat vieraita ja muukalaisia maan päällä. Heidän todellinen kotinsa on Jumalan valtakunnassa. He oleskelevat vain väliaikaisesti siellä, missä asuvat – toki eläen sen paikkakunnan ihmisten kanssa niin kuin kuka tahansa heistä ja heidän kanssaan tavoitellen yhteistä hyvää, mutta kuitenkin pohjimmiltaan toiseen maailmaan kuuluvina. He edustavat toista valtakuntaa ja sen arvoja.

Kirkon historiassa sana *parokia* on tullut merkitsemään oman alueen seurakuntaa. Siinä on ollut voimaa, ja se on koitunut siunaukseksi. Nyt kuitenkin näemme, että ihmiset liikkuvat, heidän työssäkäyntialueensa muuttuvat, he saattavat asua puolet vuodesta vapaa-ajan asunnollaan, he saattavat käydä töissä tai lähteä viettämään vapaa-aikaa toisen seurakunnan alueelle. Parokiaalisuus voidaan ymmärtää suhteena ihmisiin siinä ympäristössä, jossa heidän nähdään liikkuvan ja oleilevan. Eri Euroopan maiden kirkoissa on alkanut syntyä tällaisia vapaa-ajan tai työssäkäynnin mukaisia seurakuntia, vaikka parokiaalisen järjestyksen mukaan oltaisiin jäseniä kotipaikkakunnan seurakunnassa. Nyt ainakin isompien paikkakuntien keskustassa voidaan tehdä yhteistyötä niiden ihmisten kanssa, jotka työskentelevät tai asioivat ympäristön taloissa tai vain viettävät siellä aikaansa. He ovat ehkä vieraita ja muukalaisia niihin taloihin asumisen merkityksessä, mutta saattavat hengellisesti tulla kuulumaan siihen kirkkoon, jossa he poikkeavat. Tähän suuntaan on Tampereen Vanhassa kirkossa alettu tehdä yhteistyötä Keskustorin ympäristön toimijoiden kanssa. Kirkko on muovautumassa monien kumppaniensa kanssa merkiksi siitä, että Jumalan valtakunta on tullut heitä lähelle.

Hyvät ystävät ja työtoverit, näillä ajatuksilla tahdon tänään rohkaista koolla olevia seurakuntien hengellisestä, hallinnollisesta ja taloudellisesta johdosta vastaavia miettimään, mitä edessä olevista ovista näkyy ja mistä niistä olisi syytä astua.